

KÂTİB ÇELEBİ'NİN OTOBİYOGRAFİLERİ

Fikret SARICAOĞLU*

XVII. yüzyılın önde gelen siması ve Osmanlı müelliflerinin dünyaca tanınmış ismi olan Kâtib Çelebi (1609-1657)'nin *Süllemü'l-vusûl* ile *Mizânü'l-hakk* adlı eserlerinde kendi hayat hikayesini kaleme aldığı bilinmektedir. Bu çalışmada birinci telif *Cihânnümâ*'nın müellif hattı Viyana yazmasında kısmen karalanmış olarak bulunan üçüncü bir otobiyografisi ile *Mizânü'l-hakk*'ın Kâtib Çelebi'nin kaleminden çıkan nüshasından aktarılan tercüme-i hâl satırları ilk kez yayımlanmakta ve tüm otobiyografileri biraraya getirilmektedir.

Otobiyografisini kaleme alan sayılı Osmanlı müelliflerinden biri olan Kâtib Çelebi veya asıl adıyla Mustafa bin Abdullâh, Zilkade 1017 (6 Şubat-7 Mart 1609)'de İstanbul'da doğmuş, Dîvân kâtibleri arasında bir çok sefere katılmış, çeşitli alanlarda bir çok eser meydana getirmiş ve yine İstanbul'da 27 Zilhicce 1067 (6 Ekim 1657) Cumartesi günü vefat etmişti. Tarih ve coğrafya eserleri başta olmak üzere değişik türdeki yirmibeşe yakın çalışmanın sahibi bulunan ve ilgilendiği konular kadar ortaya koyduğu ürünlerin çeşitliliği, tahkik ciddiyeti ile bilgilerinin zenginliği hakkında araştırma ve incelemelerin sürmekte olduğu Kâtib Çelebi'nin bazı eserleri yayımlanmıştır ve kendi hattıyla bugüne ulaşan kimi telifleri de aynı mesaiye değer görülmektedir. Batı'da daha çok Hacı Halife/Hacı Kalfa lâkabıyla anılan müellifin genel olarak titizlikle ortaya konulmuş derlemeler olarak tesbit edilen eserleri, özün ve mananın yeni bir terkible naklini göstermektedir¹.

Kâtib Çelebi'nin müteferrik teliflerinden birçoğu müellif nüshalarıyla günümüze intikal etmiştir ve bu durum ciddi ve kıymetli olduğu ortaya çıkarılan eserlerinin daima takdir edildiğinin işaretidir. Müellifin yurtiçi ve dışındaki yazma kütüphanelerinde korunan birtakım eserlerinin hem müsveddeleri hem de

* Yrd. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü. Bu armağan sayısı dolayısıyla merhûm hocamız Prof. Dr. İsmet Miroğlu'nu saygıyla anıyorum.

¹ Bekir Kütükoğlu, "Kâtib Çelebi 'Fezleke'sinin Kaynakları", *Vekâyî'nüvis Makaleler*, İstanbul 1994², s. 79.

temize çekilmiş nüshalarının mevcut bulunması söz konusu yaklaşımı açıklamaktadır. Bu şekildeki telifleri arasından *Süllemü'l-vusûl*, *Keşfü'z-zunûn*, *Fezleke*, *Cihânnümâ*, *Tuhfetü'l-kibâr*, *Levâmi'u'n-nûr* ve *Takvîmü't-tevârîh* gibi hacimli eserleri örneklenebilir.² Kâtib Çelebi'nin oldukça zengin bir kitaplığına sahip olduğu bilinmektedir³ ve onun kenar notlarının/derkenârlarının yer aldığı bir takım eserlerin nüshalarına da rastlanmaktadır.⁴ Bu arayışın bir uzantısı olarak yakın zamanda Kahire'de tesbit edilen ilk telif bir *Cihânnümâ* nüshasındaki yazı stiline Kâtib Çelebi'ye ve dolayısıyla buradaki "*Sûret-i Yeni Dünya*" çiziminin ona âit olduğu üzerinde durulmuştur.⁵

Kâtib Çelebi'nin eserlerinin telif tarihi de dikkate alındığında ilk otobiyografisi *Süllemü'l-vusûl ilâ tabakâti'l-fuhûl*'de bulunmaktadır. Kâtib Çelebi burada, müslüman müellifler arasından otobiyografilerini kaleme almış olan Suyûtî, Şa'rânî, İmâm Abdülgafîr, Yâkutu'l-Hamevî, İbnü'l-Hatîb,

² *Süllemü'l-vusûl ilâ tabakâti'l-fuhûl*, Süleymaniye Kütüphanesi, Şehîd Ali Paşa Koleksiyonu, nr. 1887 (müsvede); *Keşfü'z-zunûn an esâmi'l-kütübi ve'l-fânûn*, Millet Kütüphanesi, Cârullâh Veliyüddîn Efendi Koleksiyonu, nr. 1619 (müsvede); aynı eser, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi [=TSMK], Revân Koleksiyonu, nr. 2059 (temize çekilen nüsha); *Fezleke*, Âtîf Efendi Kütüphanesi, nr. 1914 (kısmen müsvede ve beyaza çekilen kısımlar); *Cihânnümâ*, Wien, Österreichische Nationalbibliothek, Mxt. 389 (birinci telif müsvedesini), aynı eser, TSMK, Revân Koleksiyonu, nr. 1624/1 (ikinci telifin temize çekilen ve kısmen müsvede olan nüshası); *Tuhfetü'l-kibâr fî esfâri'l-bihâr*, TSMK, Revân Koleksiyonu, nr. 1192 (temize çekilen ve müellifa âid derkenârî nüsha); *Levâmi'u'n-nûr fî zulumâti Atlas minor*, Nürnosmâniye Kütüphanesi, nr. 2998 (müsvede); *Takvîmü't-tevârîh*, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi Koleksiyonu, nr. 2399 (müsvede).

³ Şeyhülislâm Yahya Efendi'yi ikna etmek için birbirine benzemeyen 1300 cild tarih kitabını on katra yükleyip götürdüğünü ve "*fakîrhânedeyi gayr-i mücellid bundan ziyâde mevcûddur*" dediğini Şehri-zâde Mehmed Saîd naklede (Nev-peydâ, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, Türkçe Yazmalar, nr. 3291, vr. 20b). Karş. Kütükoğlu, a.g.e., s. 28 n.4.

⁴ TSMK, Revân Koleksiyonu, nr. 1644'deki *Târîh-i Hind-i Garbî ve'yâ Hadîs-i Nev* yazması bunlardan biridir. Kâtib Çelebi'nin mukabele kayıtları da bulunan bu eserde terakesinden birtakım kitapları almış olan Mehmed İzzetî'nin istishab kaydı ve mührü de bulunmaktadır.

⁵ Eleazar Birnbaum, "The Questin Mind: Kâtib Çelebi, 1609-57 A Chapter in Ottoman Intellectual History", *Corolla Torontensis: Studies in Honour of Ronald Morton Smith* (ed. E. Robbins-S. Sandahl), Toronto 1994, s. 142-144. TSMK, Emânet Hazinesi Koleksiyonu, nr. 1791'de bulunan derleme bir coğrafya çalışmasında Kâtib Çelebi'den yapılan bolca alıntılarla birlikte (vr. 161b, 170a vs.), yazmanın sonundaki iki yarım küre çiziminden biri "*Sûret-i Yeni Dünya*" başlıklıdır (179a) ve bu harita Birnbaum'un ortaya çıkardığı haritaya benzemektedir. Yine E. Birnbaum, *Süllemü'l-vusûl ve Keşfü'z-zunûn*'un müellif nüshalarını esas alarak Kâtib Çelebi'nin tahrir ve telif özellikleriyle yazmaların muhtevası ve maddî vasıfları hakkındaki ciddi bir araştırma yayımlanmıştır: "Kâtib Çelebi (1609-1657) and Alphabetization: A Methodological Investigation of the Autographs of his *Kasf al-Zunûn* and *Sullam al-Wusûl*", *Scribes et manuscrits du Moyen-Orient* (ed. François Déroche-Francis Richard), Paris 1997, s. 235-263.

Takyyü'l-Fâsî, İbn Hacer ve Taşköprü-zâde'yi andıktan sonra onları model aldığı ve şükürünü bildirmek amacıyla tercüme-i hâlini yazdığını belirtmektedir.⁶ *Süllemü'l-vusûl*'de müellif, hayatının ilk yirmi yılına dâir bilgileri kaleme almış, vazifelerini, eğitimini, tedris çalışmalarını ve eserlerini son çalışması olan *Mizânü'l-hakk fî ihtiyâri'l-ehakk*'a⁷ kaydetmiştir. Bu iki otobiyografi diğer teliflerindeki çok küçük notlarla birlikte yazılan biyografilerine kaynaklık etmiş görünmektedir.⁸

Mizânü'l-hakk'ın müellif hattından neşrinin *Mecmû'a-i ulûm*'da bulunduğu hatırlatılması yakın zamandadır. Ayrıca Kâtib Çelebi'nin ikinci telif *Cihânnümâ* müsvedesini diğer bazı eserleriyle birlikte müellifin vefâtından iki yıl sonra satın almış olan Mehmed İzzetî bin Lütfullâh, *Mizânü'l-hakk*'daki otobiyografik satırları *Cihânnümâ* yazmasının temellük varacağına kopyalamış ve onun hakkında kendi bildiklerine de burada yer vermiştir.⁹ Mehmed İzzetî'nin bu

⁶ *Süllemü'l-vusûl ilâ tabakâti'l-fuhûl*, Süleymaniye Kütüphanesi, Şehîd Ali Paşa Koleksiyonu, nr. 1887 (müellif hattı), vr. 271a. Eser hakkında doktora tezi yapan Houria Yekhelef (*Kâtib Çelebi ve Süllemü'l-vusûl'u*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996) çalışmasından bir kısmını yayımlamıştır ("Kâtib Çelebi'nin Süllemü'l-Vusûl isimli Eseri Üzerine", *İslâmî Araştırmalar*, XII/2, 1999, 149-158). Arap asıllı müelliflerin otobiyografileri üzerine hazırlanmış bir dergi sayısı için bk. *The Journal of Middle Eastern Literatures Edebiyat*, VII/2 (1997), 207-379; Kâtib Çelebi'nin örnek aldığı Suyûtî için bk. Kristen Brustad, "Imposing Order: Reading the Conventions of Representation in al-Suyûtî's Autobiography", s. 327-344.

⁷ *Mizânü'l-hakk* Tanzîmât'dan sonra *Tasvîr-i esfâr*'daki tefrikayı mütelâkıp üç defa kitap olarak basılmış (1281, 1286, 1306), günümüz harfleriyle de yayımlanmıştır (Orhan Ş. Gökyay, *Mizânü'l-Hakk fî İhtiyâri'l-Ahakk*, İstanbul 1972, İstanbul 1993², *Tercüman* 1001 Temel Eser, İstanbul 1980; Süleyman Uludağ-Mustafa Kara, İstanbul 1981, 1990²). Ancak eserin müellif hattından yapılan neşrinin *Mecmû'a-i ulûm*'da bulunduğu (I/2, 1296, 81-127) daha sonra dikkat çekildi (Ekmeleddin İhsanoğlu, "Cemiyet-i İlmîye ve Mecmua-i Ulûm", *Osmanlı İlmî ve Meslekî Cemiyetleri*, yayına haz. E. İhsanoğlu, İstanbul 1987, s. 238). S. Uludağ ve M. Kara, *Mecmû'a-i ulûm* neşrinin tpkibasımını, sadeleştirme ve açıklamalarla birlikte vermişlerdir (Kâtib Çelebi, *Mizânü'l-hak fî ihtiyâri'l-ehakk İslâmîde Tenkid ve Tartıma Usûlü*, İstanbul 1990¹). Ancak *Mecmû'a-i ulûm* nâşirleri, risalede "*hâtime*" bahsini mütelâkıp 18. satırdaki "*olup*" kelimesini kadar müellifin "*hatt-ı destîyle*" yazıldığını, bundan sonrasının kaybı dolayısıyla başka nüshadan alındığını haber verirler (s. 125-126). Dolayısıyla otobiyografinin yer aldığı bu bahiste ilgili pek az satır müellif hattından neşirdir. Kâtib Çelebi'nin son eseri olan *Mizânü'l-hakk*'ın bilinen seksen civarındaki nüshasından İstanbul'dakileri için bk. Fahri Çetin Derin, "İstanbul Kütüphanelerinde Kâtib Çelebi'ye Ait Yazma Eserler -Bibliyografya Denemesi-", *Bilgi*, XI/128 (Kasım 1957), 24-25.

⁸ Bk. O. Ş. Gökyay, "Kâtib Çelebi Hayatı-Şahsiyeti-Eserleri", *Kâtib Çelebi Hayatı ve Eserleri Hakkında İncelemeler*, Ankara 1957, s. 3-40.

⁹ "Musannif-i kitab Mustafa Çelebi ki beyne'l-ulemâ Kâtib Çelebi dimekle ma'rûf kuttâb aruştunda el-Hâc Halîfe lakabıyla meşhûrdur evâhür-i sene 1067 şehr-i Zi'l-hicce yirmi yedinci günü Cum'aertesi bir sabâh vakti vefât eyledi, Rahmetullâhi te'âlâ Mizânü'l-hakk fî

notlarından Kâtib Çelebi'nin ölüm tarihi ve diğer ayrıntılar öğrenilmişti. Ancak müellif hattı *Mizânü'l-hakk*'dan kopyalanan buradaki otobiyografik satırların önemi gözden kaçmış ve değerlendirilmemiştir. Hacı Halife'nin diğer müsveddelerini satın aldığı ifade eden aynı kalemin, bu çalışmada ilk kez yayımlanan birinci telif *Cihânnümâ*'daki otobiyografi bendini de görmüş olduğu, buradan iktibas ettiği ilk iki satır dolayısıyla anlaşılmalıdır.¹⁰

Üçüncü otobiyografinin ortaya çıktığı müellif hattı *Cihânnümâ*'daki metin eserin temize çekilen varakları arasında ancak müsvedde halindedir.¹¹ Kâtib Çelebi'nin iki kez başlayıp yarım bıraktığı *Cihânnümâ* üzerinde geniş araştırmaları olan Franz Taeschner, Viyana'daki ilk telif *Cihânnümâ* müellif müsveddesinin katalog bilgilerini kaleme alan Gustav Flugel ile bu nüshaya dayanarak eserin Almancaya çevirisini yapan Joseph von Hammer'in savundukları şekilde, yazmanın Kâtib Çelebi'ye âit olduğuna dâir tesbitlerini incelerken, söz konusu otobiyografik bilgilerin onların kanaatlerini haklı çıkardığını belirtmiştir.¹² Fakat yazmaya çeşitli eller tarafından yapılan ekler ve düzeltmeler dolayısıyla bu otobiyografik metnin Kâtib Çelebi'nin üçüncü bir hâl tercümesi olduğu üzerinde durmamıştır. Söz konusu satırların Kâtib Çelebi'ye âit oluşu, diğer müellif hattı eserlerle yapılan karşılaştırmalardan ve muhtevadaki ancak onun tarafından yapılabilecek ilave bilgiler ile tashih cümlelerinden kesin şekilde ortaya çıkmaktadır.

İhtiyârî'l-ehakk nâm risâlesinde hâtimesinde kendi terceme ve ahvâlini bu güne tafsîl itmişdür ... Merhûm-ı mezbûr sâhib-i himmet nîk-haslet kesretü's-samit hakîm-meşreb bir fîzîlî idi. Nihâyetü'l-emr 'îlm-i şerîfe kemâl-i hürsundan nâşî te'lîfât ve tasnîfâtının ekseri nakıs ve nütâmâm kalınışdır. Birini tamâm itmedin birine dahi şurû' iderdî ve şurû' itdiği gibi dîbâçe idüp fusûl ve ebvâb ve isim ta'yîn idermiş. Fakîrün ma'lûmum olduğuna bâ'is bu ki bin altmış tokuz evâstında merhûm-ı mezbûrun terekesinden bir mîkdâr kitâb alup ekser-i te'lîfâtı ve müsveddâtı bile almış idi. Kesret-i kitâbeti hûd bir mertebede imiş ki ta'yîn olunmaz. Netice-i kelâm bir müddet dahi mu'ammur olsa nice âsîr-i celliye muvaffak olur ve ol nâ-tamâmları cümle tekmil iderdî, Rahmetullâhi te'âlâ" (*Cihânnümâ*, TSMK, Revân Koleksiyonu, nr. 1624/1, vr. 1a; Karş. Gökyay, a.g.m., s. 11, 37).

¹⁰ "Bu terceme bu mahalle nakl olunduktan sonra merhûm-ı mezbûrun müsveddâtında kendi ahvâl ve tercemesi görülüp anda dimişdür ki bu kitâbun mü'ellifi Sultân Ahmed Hân 'usrında 'Utârid şerefinde şehri Kostantınyyye'de tevellüd itdi. Kevkebi dahi 'Utârid idi. Fakîr bu hâle vukûfdan sonra sâbıkâ zikr olunan kesret-i kitâbet münâsebet-i kevkeb ve tâlî' olduğın i'lâm için tekrâr bu bir iki satır tercemeye ilhâk olundu" (*Cihânnümâ*, gös. yer).

¹¹ Wien, Österreichische Nationalbibliothek, Ms. 389, vr. 8a. Eser için bk. F. Sarıcaoğlu, *Kâtib Çelebi'nin Cihânnümâ'sı ve Kaynakları*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi (1990), İÜEF, Genel Kitaplık, YLT E 44.

¹² "Die Vorlage von Hammer's 'Rumeli und Bosna'", *Mitteilungen zur Osmanischen Geschichte*, II (1926), 309-310.

Kâtib Çelebi'nin *Cihânnümâ*'daki otobiyografisini farklı kılan özelliklerin başında eserin kendisi gibi bu metnin de taslak halinde kalmış olması gelir. Diğer iki otobiyografide bulunmayan ayrıntılar yer aldığı gibi eksikler de vardır. *Mizânü'l-hakk*'daki bilgilerle karşılaştırıldığında daha muhtasar görünen metnin bu eserdeki otobiyografik kayıtların müsveddelerinden biri olması da mümkündür. *Cihânnümâ*'daki yazısında Kâtib Çelebi'nin hafızasını yoklarken mütereddid bulunduğu izlenimi veren çeşitli karalamalar ve bazen birbirini tutmayan notlar arasında vazife ve sefer tarihleriyle yerleri ve şahıs isimleri göze çarpar. Bunun için son eseri *Mizânü'l-hakk*'daki otobiyografik satırlar *Cihânnümâ*'dakilerle birlikte ve kontrollü olarak kullanılmayı gerektirmektedir. Kâtib Çelebi'nin Başhalifelîğe getirilmeme olayında *Mizânü'l-hakk*'da daha ılımlı ifadelerle geçiştirdiği¹³, *Fezleke*'de kötülediği¹⁴ Koca Sofu Mehmed Paşa'yı "hâyin-i dîn ü devlet Koca Paşa üç bin gurus rüşvetle âhara virdi" sözleriyle suçlayan notlar yalnız *Cihânnümâ*'da bulunan ve buradaki bilgilerin kıymetini ortaya koyan özelliklerden biri olarak belirtilebilir.

Kâtib Çelebi'nin bütün otobiyografileri eserlerin telif tarihlerine göre tercüme ve çeviriyazılarıyla sıralanırken metinlerin şu özellikleri dikkate alınmıştır: İlk olarak onun kendi yazısıyla yegane nüshası mevcut olan *Süllemü'l-vusûl*'deki hâl tercümesinin Türkçeye çevirisi verilmektedir. Bunun ardından birinci telif *Cihânnümâ*'nın müellif hattı Viyana yazmasındaki otobiyografisi ilk kez yayımlanmaktadır. Son olarak da *Mizânü'l-hakk*'ın yine müellif hattı nüshasından aktarılan ve ikinci telif *Cihânnümâ*'nın temellük varlığında bulunan otobiyografik metin *Mecmû'a-ulûm* neşriyle birlikte edisyon kritikli çeviriyazı olarak ilk kez ortaya konulmaktadır.

¹³ *Mecmû'a-i ulûm* neşri, s. 121.

¹⁴ Kütükoğlu, a.g.e., s. 39.

OTOBİYOGRAFİLER

- I. *Süllemü'l-vusûl ilâ tabakâti'l-fuhûl*'de yer alan otobiyografisinin¹⁵ çevirisi¹⁶.

“Kitabın yazarı, doğma büyüme İstanbullu, Hanefî mezhebi ve İshrâkiyye meşrebinde, şehrin âlimleri arasında Kâtib Çelebi ve Dîvân ehli arasında ise Hacı Halife diye tanınan günahkâr ve herşeye gücü yeten Allâh'ın rahmetine muhtaç Mustafa bin Abdullâh hakkında.

Allâh'ın nimetlerinden bahsetmek, onun nimetlerine bir şükür olduğundan, Suyûtî, Şa'rânî ve Şokâynk sâhibi gibi bazı ileri gelenler hâl tercümelerini kitaplarının sonuna yazmışlardır. Bu şekilde hâl tercümesini yazanlardan İmâm Abdülgâfir *Siyâk*'in sonunda, Yâkutu'l-Hamevî *Mu'cemu'l-udebâ'*da, İbnü'l-Hatîb *Târîh-i Granâta*'da, Takıyyü'l-Fâsî *Târîh-i Mekke*'de -bu son ikisi hâl tercümelerini çok uzatmışlardır- ve Şeyhü'l-İslâm İbn Hacer *Kudât-ı Mısr*'da hâl tercümelerini vermişlerdir. Daha başka bir çok kişi de hâl tercümelerini bu şekilde vermiştir. Bazıları ise hâl tercümelerini müstakil vermiştir. Öyleyse ben de eskilerin izinden giderek Allâh'ın lutfetmiş olduğu nimetlere şükretmek amacıyla hayatım hakkında aşağıdaki bilgileri verebilirim.

Annemin bana ifade ettiğine göre ben 1017 senesinin Zilkade ayında doğmuşum. Babamın adı Abdullâh'dır. Enderûn'a ve silâhdârlık zümresine katılarak mutad vazife ile saraydan çıktı. Maaşına kanaat getirerek seferlere gider gelirdi. Ulemâ ve meşâyih'in meclislerine devam eden ve geceleri ibâdet eden sâlih biri idi. Beş ya da altı yaşına geldiğimde Kur'ân ve tecvîd eğitimi için bana bir hoca tuttu. Bu da Kırımılî İmâm İsa Halife idi. Ondan Kur'ân-ı Azîm'i,

¹⁵ Süleymaniye Kütüphanesi, Şehîd Ali Paşa Koleksiyonu, nr. 1887 (müellif hatı), vr. 271a. Fotokopyası için bk. EK I.

¹⁶ Çeviriyi gerçekleştiren Sayın Doç. Dr. Hüseyin Yazıcı'ya teşekkür borçluyum. Metnin daha önce yapılan çevirileri için bk. *Keşfü'z-zunûn an esâmi'l-kütâbi ve'l-fünûn* (müellif nüshasından negr. M. Ş. Yalıtıkaya-R. Bilge), I, İstanbul 1971² (Önsöz), 17; O. Ş. Gökçay, *Kâtib Çelebi'den Seçmeler*, II, İstanbul 1991², 376-378; a.mlf., *Kâtib Çelebi Yaşamı, Kişiliği ve Yapıtlarından Seçmeler*, Ankara 1982, s. 325-327.

tecvidde *Mukaddime-i Cezeriyye*'yi ve *Şurûtu's-salât*'ı okudum. Sonra da ondan okuduklarımı Mesih Paşa ve Zekeriyâ Efendi Dârü'l-kurrâsı'nda Mevlâ Zekeriyâ Ali İbrahim Efendi ve Nefes-zâde'ye ezbere dinlettim ve Kur'ân'ın yarısını arz ile yetindim. Daha sonra İmâm İlyas Hoca'dan *Tasrif* ve *Avâmil*'i okudum ve Bögri Ahmed Çelebi diye tanınan hattâtdan da hat öğrendim. Yaşım on dörde gelince babam bana aylığından günde on dirhem verdi, beni kendi mensubu olduğu zümreye aldı ve dîvân kalemlerinden Anadolu Muhâsebesi'ne bu işleri öğrenmek üzere sâgird olarak kaydetti. Orada bulunan bir halifeden hesap kurallarını, rakamları ve sıyakatı öğrendim ve kısa zamanda onu geçtim. Sonra 1033 yılında ordu Abaza Paşa'nın üzerine sefere çıkınca ben de babamla birlikte gittim ve o yılda Kayseriye civarında meydana gelen savaşa tanık oldum. Daha sonra yine babamla Bağdâd seferine gittim ve dokuz ay süren bu muhasarada savaşın ve çarpışmanın tüm zorluklarını çektim. Kıtlığın ve pahalılığın baş göstermesi, düşmanın zafer elde etmesi dolayısıyla ümitsizliğe düştümse de belâ herkesle beraber olunca düğün bayramdır dedim. Bu da herşeyi bilen Aziz Allâh'ın takdiri¹⁷ idi.

Ümitsiz ve perişân bir halde Musul'a döndüğümüz zaman babam 1035 zilkade ayında altmış yaşlarında vefât etti ve orada bulunan Câmî-i Kebîr kabristanına defnedildi. Bir ay sonra amcam da Nusaybin yakınında bulunan Cerrâhlu menziline vefât etti. Sonra bazı akrabalarımı Diyarbakır'a geldim ve orada kaldım. Babamın arkadaşlarından Mehmed Halife adında biri beni Süvâri Mukâbelesi Kalemî'ne kaydetti¹⁸. Allâh rahmet eylesin, okumaya, yazmaya ve özellikle de tarihe çok düşkümdü. Yazmış olduğu tarih telifleri arasında *Fezleke* adını verdiği kitapla *Takvîmü'l-tevârîh* de bulunmaktadır¹⁹.

II. *Cihânnümâ* daki otobiyografi metninin¹⁹ çeviriyazısı.

“Terceme-i musannif. Bu kitâbun mü'ellifi Mustafa bin Abdullâh ki 'ulemâ miyânında Kâtib Çelebi ve ehl-i Dîvân arasında Hâcî Halife dimekle ma'rûfdu. Sultân Ahmed Hân asrında 'Utârid şerefinde şehri Kostantınye'de tevellüd

¹⁷ Yâsîn sûresi, 28. âyetden.

¹⁸ Buradan sonraki iki satır ayrı bir kaligrafî ile yazılmıştır. Yazı stili Kâtib Çelebi'nin kalemine benzemekle birlikte muhteva dolayısıyla başka bir elin ilavesi olması daha muhtemeldir.

¹⁹ Wien, Österreichische Nationalbibliothek, Mxt. 389, vr. 8a. Fotokopyası için bk. EK II.

itdi. Kevkebi dahi 'Utârid idi. Vâlidî Abdullâh Harem-i humâyûn'dan (perveriş olup Sultân Mehmed Hân-ı sâlis asrında cülûsunda Sipâh bölûğüne çıkup vâkı olan seferlerde kırk dört sene kadar gazâ eyledi idi. Cihâd ve ibâ ... hall ve hurmet husûsunda gâyet mütedeyyin ve müteşerri' kimesne olup ekser evkâtun ibâdete sarf iderdî. İbtidâ ulûfesünden on akçasın virüp)²⁰ çıkma bir sipihr-i rûşen-zamîr idi. Bin otuz beş senesinde Bağdâd seferi avdetinde vefât itdi. Bu musannif âlem-i sabâvetde sarf ve nahv ve ba'zı mukaddemât gördükden sonra bin otuz bir târihinde Dîvân aklâmından Anâtolu Muhâsebesi'ne şâgird olup ... Kur'ân-ı 'azîmü'ş-şânî okuyup otuz üçde (Tercân Serdâr Mehmed Paşa ile Abaza ...) Paşa seferini ve otuz beşde (Hâfiz) Paşa ile Bağdâd seferin seferleyüp ol zamân Mukâbele-i Sûvârî'de şâgird oldı. Ba'dehu (Serdâr Husrev) Paşa ile Arz-rûm asker ile seferleyüp Der-i Devlet'e geldi [... lâkin çok geçmeyüp Husrev Paşa ile] girü Hemedân ve Bağdâd seferine gidüp kırk bir senesinde umûm asker ile Âstâne'ye geldikde vâlidî vasıyyeti ile âmil olup meclis-i 'ulemâ ve meşâyihâ dâhil oldı ve meyl-i tabî'î hasebi ile tahsîl-i ilme râğbet itdi. Dîvân aklâmından müşkil addolunan kavâ'id-i siyâkat ve hisâbiyât bunun nazarında evveliyâtından görülmegle ana kanâ'at (evkâta zarar diyü) itmeyüp 'ilm-i şerîf tahsiline himmetini âlî kıldı. Tekrâr mukaddemât görüp i'râb ve terkîb melkesine mâlik oldukdan sonra vâ'iz-i meşhûr Kâdî-zâde Efendî dersini dinleyüp merhûmun 'ilme terğîbi semend-i tab'a tâziyâne ve cidd ü sa'ye sebep ü bahâne oldu. Nâgâh girü şark tarafına sefer zuhûr idüp rûkn-i İslâm'ı istilâm vâcib olmağla Serdâr Mehmed Paşa ile Haleb'de iken bin kırk üçde hacc itdi. Bin kırk dördte Sultân Murâd Hân ile Revân seferin seferledi ve dönüşde min-ba'd azîmet itdi ki (mukadder olan) bakıyye-i 'ömrünü ilm-i şerîf tahsiline sarf ve makdûrunı anun esbâbuna bezl eyleye. Bu niyyet ile Der-i Devlet'e geldikde vâlidesinden ... mâl-ı mevrûsı kitâba virüp teveccüh-i tâmm ile şuğl eyledi. Bu niyyet-i hayr ve azîmet-i sâdika bereketi ile akribâdan olan bir tâcir-i mümsik nâgâh vefât idüp (üç) bir kaç bin mümsik altını irsle intikâl (itmeğle feth-i hâb ve teyessür-i esbâb müyesser) olmuşıdı. Şehr-i Kostantınıyye'nün hazâyin-i kütübine (dest-res müyesser oldı). Bu esnâda Sultân Murâd Hân ile Bağdâd seferine revâne olup bu mü'ellifi Ma'den Mukâbelesinde ikinci halîfelik ile kalmak fermân itdiler. Bu esnâlarda Kürd Abdullâh Efendî ve Ders-i 'âmm Mehmed Efendî derslerini istimâ idüp Ahmed Haydar Sührânî talebesinden Ermenâkî Velî Efendî'den mantık fenni gördi. Ba'dehu A'rec Mustafa Efendî'ye varup cümleden mütebahhir ve her fennde mâhir metîn-i akl ve dervîş-nihâd kimesne olmağla üç sene kadar zamânda Tefsîr-i şerîf ve Tavzîh ve Kâdî-Mîr ve İsfahânî derslerün ve dahi nice dersler istimâ idüp Kâdî 'Ahud Şerh-i 'Ahud ve Şerh-i Eşkâl ve Şerh-i

²⁰ Kâtib Çelebi'nin önce yazdığı sonra üzerini karaladığı kelimelerden bir anlam ifade edenler veya cümlelerin anlaşılmasına yardımcı olanlar parantez içinde ve italikle belirtilmiştir. Okunması mümkün olmayan kelimeler ise üç nokta ile gösterilmiştir.

Çağmîni-i Kâdî-zâde ve Arîz okuyup sonra Uluğ Bey Zîc'inden düstür ve takvîm istihracı tarîkını gördi. On sene kâmil şuğl eyledükden sonra bin elli üç hudûdunda talebe üşüb zîkr olunan fennleri on sene kadar zamânda dahi kendüden okudular. Ba'dehu semt-i tahrîre sülûk eyledi ve sâbika olan feth-bâb ve teyessür-i esbâb hasebi ile şehr-i Kostantınıyye'nün hazâyin-i kütübüne dest-res ve zafer müyesser olup nice bin cild kitâb görmüşüdi. كم ترك اول للاخر²¹ fehvasınca vâdî-i tahrîre nice cedîd tarzlar ve pesendide vaz'lar gösterdi. Cümleden kütüb-i tevârîhi cem' ve tettebbu' idüp kütüb-i İslâmiyye'de yüz elli kadar devlet ve bin beş yüz kadar pâdişâhî Fezleke nâm bir kitâbda cem' itdi ve bunun fihrisi tarzında Türkî ve Fârsiden mülemma' Takvîmü't-tevârîh nâm cedvelli bir muhtasarı bir iki ayda tesvîd idüp mukâbelesinde Sûvârî Kalemi'nin ikinci halîfesi oldı. Çok geçmeyüp mu'arızı olan Başhalîfe intikâl itdikde kânûn ve şer' ile yeri bunun hakkı iken hıyânet erbâbundan değildür diyü (üç bin guriş bey' itdiler) häyin-i dîn ü devlet Koca Paşa üç bin guriş rüşvetle âhara virdi ki hakîkati bilenler اول قا رورة كسرة في الاسلام²² (bu kimesne husûsunda vârid olmuşdur) didiler. Lâkin bu bâbda nizâ' irtikâb itmeyüp امرنا في الله²³ diyü bu kâtib قليصير من رأى من أميره شيئاً (عسى أن نكرهوا شيئاً وهو خير لكم)²⁴ mefhumıyla âmil oldu ve bu musannif Hazret-i Âdem zamânundan berü geçen musanniflerin te'lîf itdiği kitâbları hurûf tertîbi ile Keşfü'z-zunûn an esâmî'l-kütûbi ve'l-funûn nâm kitâbda cem' eyledi ve anda üç yüz kadar fenn yazdı. Cümle kitâbların ve musanniflerün beyân eyledi ve Süllemü'l-vusûl ilâ tabakâti'l-fuhûl nâm kitâbda dahi musannifleri ve sayir a'yân-ı beşeri cem' ve tertîb itdi. 'İlm-i hurûf ve esmâ ve havâss ve reml ve vefk ve tib ve nirencât ve sayir 'ulûm-ı garîbede dahi tahrîrler ve tasarruflar eyledi. Te'lîf ve tahrîrlerinün kimi tamâm olup beyaza çıkdi ve kimi dahi nâ-tamâmdur. Cümleden biri dahi bu kitâbdur".

²¹ Öncekiler sonrakilere neler neler bıraktı!

²² İslâm'da ilk kırılan testi (galîpot).

²³ İşimizi Allâh'a havâle ettik.

²⁴ "Olur ki bir şey hoşunuza gitmezken, o sizin için hayırlı olur" (Bakara sûresi, âyet 216'dan).

²⁵ "Bir kimse emirinden sevmediği bir şeyi görürse sabretsin" (Buhârî, Fiten, 2, nr. 1588'den).

III. *Mizânü'l-hakk fî ihtiyâri'l-ehakk*'daki otobiyografisi²⁶

"Bu risâlenün muharriri Mustafa bin Abdullâh eş-şehîr bi-Hâcî Halîfe ki 'ulemâ beyninde Kâtib Çelebi demekle meşhûrdur. Belde-i Kostantınıyye'de tevellüd idüp vâlidî askerîden olmağla kânün üzre ol zümreye geçüp tâlî' ve kevkeb-i mensûbâtı hükmi ile okumak yazmak san'atına meyl eyledi. Bin otuz iki târîhinde Anâtôlî Muhâsebesi Kalemî'ne şâgird olup otuz üçde Tercân seferine gitti. Otuz beşde Bağdâd seferin seferleyüp Başmukâbele'de şâgird oldu. Fenn-i kitâbete ve hisâb ve siyâkata müte'allık müşkil 'add itdikleri bedîhî makâmında gördü²⁷. Otuz altı ve otuz yedide Arz-ı Rûm muhâsarasında bulunup otuz sekizde asker-i İslâm ile İstanbul'a geldi. Sâbıkuz-zikr Kâdî-zâde Efendî'nün iştihârı zamânı olmağla bir gün geçerken Sultân Mehmed Hân Câmî'i'nde va'zına uğradı. Merhûm muntazamü'l-kelâm olup²⁸ mü'essir sözler söyler ve işiden elbetde va'zını dinler idi. Ekser sözi halkı 'ilm-i şerîfe terğibe²⁹ müte'allık ve cehlden necâta sa'y için tahrîs olup ol hinde güyâ ki zimâm-ı hâtrı ele alup³⁰ ve şuğl ve tahsîl semtine cezb idüp götürdü gitti. Vâlid-i merhûmun vasiyyeti dahi bu husûs olmağla evvel görülen mukaddemât-ı 'ulûm-ı âliyyeyi tekrâr i'âdeye şurû' eyleyüp az zamanda i'râb ve terkîb melekeseine mâlik oldu ve şeyh-i mezbûr³¹ dersihânesine varup Husrev Paşa sefere gidince va'z³² ve dersini dinledi.

²⁶ Bu metnin edisyon kritiğinde, ikinci telif *Cihânnümâ* müsveddesinde yer alan ve bu yazmayla birlikte diğer eserlerini Kâtib Çelebi'nin terekkesinden satın almış olan Mehmed İzzetî'nin müellif hattı *Mizânü'l-hakk*'dan buraya naklettiği tercüme-i hâl kopyası esas alınmıştır (TSMK, Revân Koleksiyonu, nr. 1624/1. 1a). Bu otobiyografi bendi, *Mizânü'l-hakk*'ın müellif hattından yapılan ancak tercüme-i hâl kısmının eksik olduğu *Mecmû'a-i ulûm* neşriyle (I/2 1296, 118-122) karşılaştırılmıştır. Burada C ikinci telif *Cihânnümâ* müsveddesindeki metni, M ise *Mizânü'l-hakk*'ın *Mecmû'a-i ulûm* neşrini göstermektedir.

²⁷ gördü C: görünürdü M

²⁸ *Mizânü'l-hakk*'ı *Mecmû'a-i ulûm*'da yayımlayanlar eserin sonunda (s. 125) bu kelimeye kadar Kâtib Çelebi'in "hatt-ı destiyle" olduğunu, aşağısının her nasılsa kaybedildiğini, 17 adet "minhu"nun işaret olunan yerlere alındığını ve "olup" kelimesinden sonrasını basma ve yazma bir çok nüshaya bakılarak dercedildiğini belirtmişlerdir. Yine nasirler, eseri müellifin imlasıyla yayımlamaya âzamî gayret gösterildiğini ve metinde imla konusunda görülen tutarsızlıkların imlada mazbut kaideler olmamasından ve müellifin nazarında aynı kelimenin değişik şekilde yazılmasının caiz görülmesinden ileri geldiğine işaret etmektedirler (s. 126). Metnin bu "olup" kelimesine kadar olan satırlarının *Cihânnümâ*'daki metinle bütünüyle aynı olması, Mehmed İzzetî'nin müellif hattı *Mizânü'l-hakk*'dan otobiyografi bahsini kopyaladığını kesinleştirmektedir.

²⁹ 'ilm-i şerîfe terğibe C: 'ilm-i şerîf tahsiline terğibe M

³⁰ alup C: + ve M

³¹ mezbûr C: mezbûrun M

³² va'z C: va'zını M

Otuz tokuzda Hemedân ve Bağdâd seferin³³ seferleyüp kırk birde girü İstanbul'a gelüp şeyh-i mezbûr dersine mülâzemet eyledi. Merhûm dersinde *Tefsîr ve İhyâ'-i 'ulûm ve Şerh-i Mevâkıf ve Dürer ve Tarikat* okudurdu. Ekser dersi kısrîce basîd idi. Zirâ ma'kulât semti ile âşnâlık eylemeyüp tefsîrde ol fennlere müte'allık mahal geldükde Kâdî burada felsefîlik eylemiş³⁴.

Kelâm-ı felsefe fülse değer mi

Ana sarrâf-ı keyyis³⁵ baş eğer mi diyü³⁶

Mantıkiler oldısa³⁷ ğam değil³⁸ bunun³⁹ emsâli sözleri المرء عو لما جهله⁴⁰ fehvâsınca darb-ı mesel iderdi. Halk-ı 'âlem ile birkaç mes'elede keşâkeşi sebeb olup vâfir kütüb görmüş idi⁴¹. Ekser kendi da'vâsına muvâfık mesâ'ili hâtrına alup istihzâr ider ve mahallinde söylerdi. نعم لنا صر الجواب الحاضر⁴² fehvâsınca hasmı ilzâm bâbında mâhir olup⁴³ ve raks ve devr husûsunda eski da'vâyı tecdîd idüp cumhûr-ı Halvetiyye ve Mevleviyye ve makbere bekcileri kendiye⁴⁴ düşmen olmuşlar idi⁴⁵. "Tahta tepenler" ve düdük çalanlar yetiş Toklı Dede yetiş Buklı⁴⁷

³³ seferin C: seferini M

³⁴ eylemiş C: ider idi. Beyt M

³⁵ Bir nüshada bu tamlama "sarrâf kişi" şekline dönüştürülmüştür (Süleymaniye Ktb., Hacı Mahmûd Efendî Koleksiyonu, nr. 1745/1, vr. 35b).

³⁶ diyü C: mısra' M

³⁷ oldısa C: olur ise M. Bu kelimeyi "ölür" şeklinde okumanın mümkün olmadığına dair Gökyay'ın yaptığı açıklamalar için bk. *a.g.sad.*, İstanbul 1993², s. 154-155. S. Uludağ ve M. Kara, çalışmalarında bu ibareyi "olur (veya ölür) ise" şeklinde nakletmişlerdir (*a.g.sad.*, s. 141). Bu kelime pek çok yazmada "olursa" veya "olur ise" şeklinde yazılır (Mesela, Süleymaniye Ktb., Hacı Beşîr Ağa Koleksiyonu, nr. 554, vr. 80a; Aynı Ktb., Hamîdiye Koleksiyonu, nr. 993/1, vr. 33b; Aynı Ktb., Hacı Mahmûd Efendî Koleksiyonu, nr. 1938/1, vr. 39b).

³⁸ değil C: + diyü M

³⁹ bunun C: bunların M

⁴⁰ Kişi bilmediğinin düşmanıdır.

⁴¹ görmüş idi C: görmüşü M

⁴² Hazır cevap ne güzel bir yardımcıdır.

⁴³ olup C: + ve M

⁴⁴ kendiye C: kendüye M

⁴⁵ olmuşlar idi C: olmuşı M

⁴⁶ tepenler C: depenler M

⁴⁷ Buklı C: Bukağlı M. Bu kelimenin ikinci harfini "o" sesiyle okumak suretiyle yanlış düşülmüştür. Buk kelimesi boru, düdük anlamında olup "Buklı Dede" olarak okunduğunda, "tahta tepenler ve düdük çalanlar ..." şeklinde ve öncesinde yer alan cümleyi açıklamakta ve tamamlamaktadır. Eserin pek çok yazmasında "Buklı" olarak kaydedilen kelime, bu yanlış

Dede" diyü her va'zı ta'n u tanzdan hālî değil idi. Öte tarafdān Sīvāsī Efendi ve İsmā'īl Dede ve sā'irleri⁴⁸ "münkir-i evliyā ve tarīk mülhid ve zındıkdur" diyü itâleler⁴⁹ iderlerdi. Bir zamān mes'ele-i ebeveyn ve tasliye ve tarziye ve Reğā'ib ve Kadir⁵⁰ nizā'ları süriyüp nice⁵¹ kıl ü kāl ve bahs ü cidāle mü'eddi oldu. Kendi zarīf ve 'arīf kimse olmağla bu maküle mesā'il-i hilāfiyyeyi pā-bend-i ahmakān idüp خلف تعرف⁵² mefhūmunca pādişāhlar ma'lūmı olmuş ve cümleye tefevvuk itmeğle maslahatını görmüş idi⁵³. Sā'ir erbāb-ı hamākat bu ca'lī cidd kıyās idüp taklīd ile mezheb ta'assubı⁵⁴ derdine düşüp kurı kavğaya mübtelā oldılar. İle'l-ān⁵⁵ Kādī-zādelü⁵⁶ beyne'n-nās bu husūslarda ifrāt ile⁵⁷ meşhūr ve mezmūm⁵⁸

okuyuşu/anlayışı örtmek amacıyla başmalarda ve - şimdilik- bir yazmada (Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmūd Efendi Koleksiyonu, nr. 2009, vr. 78b) "bukağılı" ibaresiyle değiştirilmiş, Gökyay *Mizānı'l-hakk* sadeleştirilmesinde bu ifadeyi belirtilen yanlışla aktarmış (a.g.sad., s. 112, 155), diğer bir çalışmasında "bukağılı" kelimesini nakletmiştir (*Katip Çelebi'den Seçmeler*, II, İstanbul 1991², 304. Karş. *Katip Çelebi Yaşamı Kişiliği ve Yapıtlarından Seçmeler*, Ankara 1982, s. 271). Diğer sadeleştirmede doğru olmayan her iki okuyuş nakledilmiştir (S. Uludağ-M. Kara, a.g.sad., s. 142). *Mizānı'l-hakk* nüshalarının genelinde bu kelime "bukl" şeklinde yazılmış olmasına rağmen (Mesela, Süleymaniye Ktb., Hacı Mahmūd Efendi Koleksiyonu, nr. 1950, vr. 46b; nr. 1969, vr. 45b; nr. 1857, vr. 39b; nr. 2031, vr. 61b; nr. 2032, vr. 48a; nr. 6318/1, vr. 17b), müstensihlerinin mensup oldukları çevre dolayısıyla bu kelimenin atlandığı, yazılmadığı nüshalar da bulunmaktadır (Mesela, TSMK, Revān Koleksiyonu, nr. 651, vr. 33a; Süleymaniye Ktb., Hacı Beşir Ağa Koleksiyonu, nr. 554, vr. 80b).

ve sā'irleri C: — M

itâleler C: itâle-i lisān M

Kadir C: + namūzları M

süriyüp C: sürinür M

nice C: niçe M

Muhalefet et meşhur olursun.

görmüş idi C: görmüşüdi M

mezheb ta'assubı C: mezheb-i tā'assub M

İle'l-ān C: El'ān M

Kādī-zādelü C: Kādī-zādeli M

ifrāt ile C: ifrātla M

mezmūm C: + kavm M

oldığı muhtāc-ı beyān⁶¹ değildir. Fakīr bundan akdem nicesin⁶¹ i'tidāl⁶² semtine iřşād eyleyüp ol kılden halās için hālā bu muhtasarı dahi kaleme getürdüm⁶³.

Bin kırk üçde Vezīr-i a'zam Mehmed Paşa serdār olup asker Haleb kırlaşına gitmeğle hacc-ı şerīf⁶⁴ müyesser oldu. Edā'-i hacc ve ziyāretten sonra ordu-yı humāyūn Diyārbekir'de iken gelüp ol kış şehrde ba'zı 'ulemā ile suhbet ve istifādeye ikbāl ve rağbet olundu. Kırk dördte⁶⁵ Sultān Murād Hān ile Revān seferi seferlenüp⁶⁶ kırk beşde dönüp derūnı sıdıkla niyyet⁶⁷ bu vechile tashīh-i teveccüh ve 'azīmet olundu ki on yıl kadar zamān evkāt sefer ve hareketde goçüp nice⁶⁸ cengler ve vak'alar görölüp hacc ve ğazā maslahatı tamām oldu رجعنا من
جهاد الاصغر الى جهاد الاكبر⁶⁹ üzre⁷⁰ min-ba'd rāh-ı talebde ta'abe-i nefis-i nefis tavn̄ ve 'ilm-i şerīf tahsīline bakıyye-i 'ömr-i 'azīz ta'yīn olunup rızk-ı mukadder esbāb-ı 'ilme harc u sarf olunmak mukarrer kılındı. Bu niyyetle İstanbul'a geldikde Haleb'de ikāmet esnāsında şehrin⁷¹ sahhāf dükkānının kitābları görölüp ilhām-ı İllāhī ile esāmī'-i kütüb tahrīrine şurū' olundu. İstanbul'a gelüp 'alā tarīk-ı'l-irs bir az māl intikāl eyledikde mīrās mālī kitāba virölüp hırs-ı azīm ile iřtiğāle şurū' olundu.

Kırk altıda ol kitāblara⁷² mutāla'a müyesser olup meyl-i tabī' hasebi ile⁷³ tevārīh ve tabakāt ve vefiyāt kitāblarını⁷⁴ tettebbu' hoş gelür idi. Kırk yedide girü

⁴⁸ muhtāc-ı beyān C: beyāna muhtāc M

⁴⁹ nicesin C: niçesin M

⁵⁰ i'tidāl C: hadd-i i'tidāl M

⁵¹ getürdüm C: getirdüm M

⁵² hacc-ı şerīf C: + niyyetine tekrār sefere çıkup Haleb'den Hicāz'a sefer M

⁵³ dördte C: + merhūm

⁵⁴ seferi seferlenüp C: seferin seferleyüp M

⁵⁵ niyyet C: + ve M

⁵⁶ nice C: niçe M

⁵⁷ "Küçük cihāddan büyük cihāda döndük". Hadis-i şerīf olarak belirtilen söz için bk. Ahmet Serdaroğlu, *Usūl-i Hadis ve Mevzūāt-i Aliyyü'l-karī Tercemesi*, Ankara 1966, s. 69.

⁵⁸ üzre C: fehvası üzre M

⁵⁹ şehrin C: — M

⁶⁰ kitāblara C: kitābları M

⁶¹ hasebi ile C: hasebiyle M

⁶² kitāblarını C: kitābların M

akribâdan bir mâldâr tâcir vefât idüp⁷⁵ mälından⁷⁶ birkaç yük akça intikâi eyleyüp⁷⁷ sıdk-ı 'azîmet ve hulûs-ı taviyyet bereketi ile⁷⁸ feth-i bâb ve suhûlet-i esbâb müyesser oldı. Teysîr-i İllâhî ile tahsîl-i fûnün semti müsahhar olup meyl-i tabî'ye intizâm-ı emr-i ma'âş imdâd itmeğîn az zamânda çok mesâfe ve menzil alındı. Meblağ-ı mîrâsın üç yük akça⁸⁰ kadarını kitâba virüp ve bâkîsiyle tecdîd-i menzil ve tedbîr-i levâzım-ı te'ehhül idüp⁸¹ sermâye-i ma'âş ve medâr-ı esbâb-ı intî'âş kılup kırk sekizde Sultân Murâd Hân feth-i Bağdâd'a revâne oldukda 'azîmet-i sâbika üzre seferden kat'-ı nazar olunup şuglî 'özri ile⁸² kalınmış idi.

O zamânda fazl u ihâta ile meşhûr A'rec Mustafa Efendi kazâdan fâriğ olup tarîk-i tederîse heves itmeğle ders dimeğe başlamış idi. *Tefsîr-i Beyzâvî* evvelinden dersini istimâ'a hâzır olup ma'külât⁸³ sâ'ir gördüğüm⁸⁴ dersine⁸⁵ hâzır olduklarımdan⁸⁶ ziyâde kesret-i ma'lûmât ve ihâta sâhibi bulup merhûmî üstâd⁸⁷ ittihâz itdüm. Anlar dahi fakîri sâ'ir talebe gibi görmeyüp kemâl-i teveccüh üzre idi. Arada üns ü ülfet hâsıl olup nice⁸⁸ yıllar istifâde ve suhbet olunmuş idi.

Kırk tokuzda Ayâsofya Ders-i 'âmî Kürd Abdullâh Efendi meclisine müdâvemet olunup⁸⁹ ellide Süleymâniye Ders-i 'âmî Keçi Mehmed Efendi dersleri istimâ' olundu. Abdullâh Efendi 'ulûm-ı akliyye ve nakliyyede ehl idi.

⁷⁵ idüp C: - M

⁷⁶ mälından C: ve mälından M

⁷⁷ eyleyüp C: idüp M

⁷⁸ bereketi ile C: bereketiyle M

⁷⁹ teysîr-i C: teyessür-i M

⁸⁰ akça C: - M

⁸¹ idüp C: + ve fazlasını M

⁸² 'özri ile C: 'özriyle M

⁸³ ma'külât C: ma'külât ve menkülât

⁸⁴ gördüğüm C: + ve M

⁸⁵ dersine C: derslerine M

⁸⁶ olduklarımdan C: oldığum 'ulemâdan M

⁸⁷ üstâd C: üstâz M

⁸⁸ nice C: niçe M

⁸⁹ meclisine müdâvemet olunup C: - M

⁹⁰ Efendi C: + merhûm M

Mehmed Efendi 'arabîde tedkîk ve tahkîk sâhibi olup ma'külâta uğradukça⁹¹ "bizim bildiğimiz değil, bilür var ise söylesün" diyü insâf iderdi. Kâdî-zâde gibi bilmediğini zemm ve redd itmez idi⁹².

Bin elli de Sührânî Ahmed Haydar şâgirdi Velî Efendi gelüp mantık ve ma'ânî⁹³ beyân fennleri⁹⁴ anunla müzâkere olundu. Elli birde kütüb-i tevârihün yazdığı yüz elli kadar devlet mülûkî *Fezleke* nâm bir defterde telhîs olunup Şeyhü'l-İslâm⁹⁵ Yahyâ Efendi "bir nüshasın⁹⁶ taraf-ı saltanata irsâl için beyaz idin⁹⁷" didi mukayyed⁹⁸ olunmadı.

Elli ikide Vâ'iz Velî Efendi'den⁹⁹ ittisâl-i sened maslahatı için *Nuhbe* ve *Elfiye* dersine şurû' olunup iki senede usûl-i hadîs fenni tamâm görüldü. Mezbûr¹⁰⁰ dahi Mısır'da Şeyh İbrâhîm Lakânî'den¹⁰¹ ahz itmişidi¹⁰². Anların senediyle¹⁰³ Hazret-i Resûlullâh'a¹⁰⁴ bu fakîrün senedi muttasıl oldı ve¹⁰⁵ bu esnâda Şeyh-zâde ile *Tefsîr-i Kâdî* memzûc *Sadru's-şerî'a*'nın *Kara Kemâl'i* tarzında yazılmağa başlandı¹⁰⁶. Günde birer¹⁰⁷ sahîfe yazılır idi.

⁹¹ uğradukça C: uğradukca M

⁹² itmez idi C: itmezdi M

⁹³ ma'ânî C: + ve

⁹⁴ fennleri C: fenni M

⁹⁵ Şeyhü'l-İslâm C: + -i merhûm

⁹⁶ nüshasın C: nüshasını M

⁹⁷ idin C: eyleyin M

⁹⁸ mukayyed C: takayyüd M

⁹⁹ Efendi'den C: Efendi merhûmdan

¹⁰⁰ Mezbûr C: Merhûm-ı mezbûr M

¹⁰¹ Lakânî'den C: Lakânî merhûmdan M

¹⁰² itmişidi C: itmiş idi M

¹⁰³ senediyle C: senedi ile M

¹⁰⁴ Resûlullâh'a C: Resûl-i Ekrem عليه و سلم 'e (Allah'ın salât ve selâmı üzerine olsun).

¹⁰⁵ ve C: - M

¹⁰⁶ başlandı C: başlandığında M

¹⁰⁷ birer C: bir M

Elli üç ve elli dört¹⁰⁸ dahi derslere müdâ•emet ve şüğle geçdi. On sene kadar zamân gice¹⁰⁹ gündüz iştiğâl idüp bî-hadd kütüb görmek müyesser¹¹⁰ ve ekser funûnı tetebbu¹¹¹ müyesser oldı. Gâhî bir kitâbı¹¹² görmeğe şevk düşüp gurûb-ı şemsden tulû'a dek şem'a yanar¹¹³ kelâl ve melâl gelmez idi. On seneye karîb zamânda talebe gelüp istifâdeye¹¹⁴ ider oldılar. Evvelâ mukaddemât-ı funûn derslerin okudılar.

Merhûm Yahyâ Efendi "ders dirmisinüz ve hâşiyeler¹¹⁵ mutâla'a idermisinüz" dir idi. Fakîr dahi "ders okurlar lâkin hâşiyeye iltizâmı nâdir olur" dir idüm. Zîrâ âdâb-ı fakîr her kesrete cânib-i vahdetden duhûl ve ihâta'a-i külliyyâtla¹¹⁶ zabt usûl idi. Cüz'îyyâtla takayyüd ve cerbeze semtine iltifât tazîyî-i evkât olmak üzere karâr virilmüş idi. Yek fenn ile¹¹⁷ kanâ'ate 'uluvv-i himmet rızâ virmedi.

Bin elli beşde Girîd seferleri¹¹⁸ zuhûr idüp¹¹⁹ ol takrîble¹²⁰ kürre-i zemîn ve deryâ ve kara rûsûmuna selefde olan meyl-i tabî'î hasebî ile ikbâl olunup hârtı resmî nice olur ve ol vâdîde yazılıp çizilen kütüb ve¹²¹ resâ'il nedür bi't-tamâm görüldi.

¹⁰⁸ dört C: + seneleri M

¹⁰⁹ gice C: + ve M

¹¹⁰ müyesser C: - M

¹¹¹ tetebbu' C: + itmek

¹¹² kitâbı C: kitâb M

¹¹³ yanar C: yanardı M

¹¹⁴ istifâdeye C: istifâde M

¹¹⁵ hâşiyeler C: hâşiyeye M

¹¹⁶ külliyyâtla C: külliyyât ile M

¹¹⁷ fenn ile C: fennle M

¹¹⁸ seferleri C: seferi

¹¹⁹ idüp C: eyledi M

¹²⁰ takrîble C: takrîm M

¹²¹ kütüb ve C: - M

Bu esnâda sülûk olunan tarîk muktezâsınca Mukâbele Başhalîfesi ile¹²² nizâ' vâkı' olup "selefde yirmi sene hizmetle halîfeliğe nevbet olagelmüşdür bi-hasebî't-tarîk bize nevbet yokmıdır" dinildükde kayd-ı hayât da vâsına yapışıcak¹²³ "فی لسان الله" diyü "uzlet semtine gidilmiş idi"¹²⁴. Bu husûs semt-i tahsîle¹²⁵ muvâfık düşüp şügl cânibini¹²⁶ te'yîd eyledi. Üç sene kadar zamân 'uzlet ve inzivâda tahrîr ve ifâdeye meşğûl olup bu zamâna gelince A'rec Efendi'den¹²⁷ usûlde nısfına dek Şerh-i 'Adud ve Şerh-i Eşkâl-i Te'sîs ve Şerh-i Çoğmunî ve 'Arûz-ı Endelüsî okuyup Zîc-i Uluğ-Beg'den düstûr-ı takvîm istihracını görüp sâbıkâ Tefsîr ve Tavzîh ve İsfahânî ve Kâdî Mîr ve Âdâb-ı Bahs ve Fenârî ve Şerh-i Tehzîb ve Şemsiyye derslerin¹²⁸ istimâ' eylemiş idüm¹²⁹. Ol aralıkda tâlibler sarf mukaddemâtını¹³⁰ ve mantıkda Fenârî ve Şerh-i Şemsiyye ve Câmî ve Muhtasar ve Ferâyız ve Mültekâ ve Dürer derslerini okuyup kimi itmâm itdi kimi¹³¹ Kâdî Mîr ve Şerh-i Makâsîd umûr-ı 'âmmesini okudılar.

Bu esnâda mizâca inhurâf gelüp ıslâh-i mizâc ve 'ilâc için 'ilm-i tubba iştiğâl olundu. Esbâb-ı rûhâniyye ile müdâvât için 'ilm-i hurûf ve esmâ ve havâss kitâbları görölüp mizâca i'tidâl geldi.

Elli yedi hudûdunda Akhisârî Ahmed Rûmî-oğlı Mevlânâ Mehmed¹³² kavâbil-i asrdan idi fakîrhâne kurbunda sâkin olup riyâziyyât derslerine müdâvemmet eyledi. Hendesede Şerh-i Eşkâl ve hisâbda¹³³ Muhammediyye¹³⁴ okuyup Zîc'den düstûr-ı takvîm istihracı kâ'idesini gördi. Fennün müşkilâtı nazarında bedîhî derecesinde idi. Tâlib-i mezbûr recâsiyla ol zamân

¹²² Başhalîfesi ile C: Başhalîfesiyle

¹²³ Allâh'a emânet ol/Haydi Allâh'a ısmarladık.

¹²⁴ gidilmiş idi C: gidilmişdi M

¹²⁵ semt-i tahsîle C: tahsîle M

¹²⁶ cânibini C: cânibin M

¹²⁷ Efendi'den C: Efendi merhûmdan

¹²⁸ derslerin C: derslerini M

¹²⁹ eylemiş idüm C: eylemişdüm M

¹³⁰ mukaddemâtını C: mukaddemâti M

¹³¹ kimi C: - M

¹³² Mehmed C: + ki M

¹³³ hisâbda C: + Ali Kuşçı M

¹³⁴ Muhammediyye C: Muhammediyye'sini M

Muhammediyye nisfina dek¹³⁵ bir şerh-i memzûc yazmışıdım. Fart-ı zekâ mühlük olduğu anda ve veled-i fakîrde müşâhede olunup ikisi dahi vefât itdiler. Şerh-i mezbûr hâlf üze kalup beyazına zihni teveccûh itmedi. Mezbûrdan sonra talebe¹³⁶ *Muhammediyye* dersini okuyup şerhi tekmi'l recâ itdiler. İstî'dâdları ol mertebe olmamağla¹³⁷ himmete fütûr geldi.

'Uzlet ve inkitâ' zamânı intihâya karîb olup sâbikâ yazılan *Fezleke*¹³⁸ fihrisi makâmında olan *Takvîmü't-tevârîh* Türkî¹³⁹ Fârsî mülemma' ve mecedvel bir tarz-ı merğûbda yazılıp iki ayda itmâm¹⁴⁰ iricek bin elli sekiz evâhırında Şeyhü'l-İslâm Abdurrahîm Efendi Vezîr-i a'zam Koca Mehmed Paşa'ya gönderüp "bunun çok mertebeye¹⁴¹ istihkâkı vardır nihâyet dünyâ husûsunda dîn-ı himmetdür. mansıb ve câh istemez tarîkünde maslahatı ne ise aslâ tereddüd olunmayup görüle" diyü tenbîh eylemişdi. Zîrâ merhûmun dersine hâzır olup ba'zı musâhabet-i 'ilmîyye idüp risâle virmüşüdü¹⁴² Tamâm mertebe kadrini bilüp gâhî da'vet ve tevârîhe mûte'allık umûrda meşveret iderdi. Tevârîhe mürâca'at bâbında fakîr ile iktifâ itmişdi.

Paşa-yı mezbûra fakîrün taraf-ı hilâfında olan eşkiyâ bezl-i mâl ve hilâf¹⁴³ ile redd bâbında çok 'ameller ve sa'yler itmişdiler¹⁴⁴, muhâlefete kâdir olmayup ihtiyâr olunan¹⁴⁵ ikinci halîfelîge ru'ûs virdi ve 'ilmin ve teveccûhün bereketi anların mâlîna gâlib geldi. Çok geçmeyüp ol mahzûller berbâd oldılar. Kifâf ve ma'âş bâbında medâr olmağla¹⁴⁷ bu mîkdâr ile iktifâ olunup dahi ziyâdesini taleb hikmete muvâfik olmamağla ferâğat ve bu mertebe ile kanâ'at evlâ görüldü.

¹³⁵ dek C: varınca M

¹³⁶ talebe C: beş on tâlib M

¹³⁷ olmamağla C: + şevk ve M

¹³⁸ *Fezleke* C: *Fezleke*'nün

¹³⁹ Türkî C: + ve M

¹⁴⁰ itmâm C: itmâma M

¹⁴¹ mertebeye C: mertebe M

¹⁴² virmüşüdü¹⁴² C: vermiş idüm M

¹⁴³ hilâf C: hilâf-ı inhâ M

¹⁴⁴ itmişdiler C: itmişler M

¹⁴⁵ ihtiyâr olunan C: - M

¹⁴⁶ ve C: - M

¹⁴⁷ olmağla C: olmağla M

Elli tokuzda ve¹⁴⁸ altmışda 'ulûm-ı ğarîbe kitâblarına mutâla'a olunup talebe tîb ve hikmet ve riyâziyyât¹⁴⁹ derslerini okurlardı. Nücûmda *Sî-fasl* ve usturlâbda *Bîst-bâb*¹⁵⁰ risâlelerin ve *Çağmınî şerhi Kâdî-zâde-i Rûmî* dersini ve *Fethiyye-i Ali Kuşî*¹⁵¹ dersini defa'atle okudular.

Altmış bir¹⁵² altmış ikide *Süllemü'l-vusûl ilâ tabakâti'l-fuhû* nâm tabakâtımızun evvel cildi harf-i tâya varınca beyaz olundu. Kitâb-ı mezbûrda evvelin ve âhırın kibârî tevârîhi yazılmışdır.

Altmış üçde muhâdarât mâddelerin hurûf üze tertîbde *Tuhfetü'l-ahyâr*¹⁵³ fi'l-hikem ve'l-emşâl ve'l-eş'âr¹⁵⁴ harf-i cîme varınca beyaz olundu ve esâmî'-i kütüb bu zamâna gelince görölüp mutâla'a olunan tevârîh ve tabakât kitâblarından mahallerine naklden¹⁵⁵ gayri bi-şahsihi elden geçüp¹⁵⁶ kitâbhânelerün nice¹⁵⁷ bin cild kitâbı ve yirmi seneden berü¹⁵⁸ sahhâflar akıdub getürdüğü¹⁵⁹ kütüb cümle yerlerine yazılıp mevzû'ât-ı 'ulûm kitâblarında mestûr olan üç yüzden ziyâde fenn dahi hurûf tertîbi ile¹⁶⁰ mahalline nakl olundukdan sonra nice¹⁶¹ mebâhis ve mesâ'il-i ğarîbe yazıldı ki anunla cümle 'ulûm ve kütûbe 'ilm-i icmâlî hâsıl ola ve buna *Keşfü'z-zunûn an esâmî'l-kütûbi ve'l-funûn* nâmı konup sâbikâ müsveddesin gören 'ulemâ beyazı¹⁶⁴ recâ itdıklarına binâ'en harf-i hâya

¹⁴⁸ ve C: - M

¹⁴⁹ hikmet ve riyâziyyât C: riyâziyyât ve hikmet M

¹⁵⁰ Bîst-bâb C: Bîst M

¹⁵¹ Kuşî C: Kuşcı M

¹⁵² bir C: birde M

¹⁵³ *ahyâr* C: *ahbâr* M

¹⁵⁴ ve'l-eş'âr C: + nâmîyle M

¹⁵⁵ naklden C: naklinden M

¹⁵⁶ geçüp C: geçen M

¹⁵⁷ nice C: niçe M

¹⁵⁸ berü C: beri M

¹⁵⁹ getürdüğü C: getirdiği M

¹⁶⁰ tertîbi ile C: tertîbiyle M

¹⁶¹ olundukdan C: olundu M

¹⁶² sonra C: - M

¹⁶³ nice C: niçe M

¹⁶⁴ beyazı C: beyazını M

varınca cild-i evveli beyaz ve 'ulemā'-i asra arz olunmuş idi¹⁶⁵. Pesend ve tahsîn itdiler.

Sābikā coğrafiyāda *Cihānnümā* nām bir kitāb cem'ine şurū' olunmuş idi. Memālik-i küffār kütüb-i İslāmiyye de yazılmamağla frengī *Atlas mācūr* resmleri alınıp tercemesi murād olundu. Sābikā Frānsa rāhiblerinden İslām'a gelen Şeyh Mehmed İhlāsī lātin dilinde māhir olmağla *Atlas mīnūr* bir buçuk senede terceme olunup ismine *Levāmī'ü'n-nūr* dinildi. Ba'dehu *Cihānnümā* beyazına şurū' olundu ve bir frengī tārīh dahi terceme olunup mülük-ı küffār tārīhi ve¹⁶⁶ *Revnakı's-saltana* nām Kostantiniyye tārīhi¹⁶⁷ ve *Fezleke'nün* mufassal sene üzere tercemesi ceste ceste yazılıp Bahāi Efendi¹⁶⁸ Şeyhü'l-İslām iken üç mes'ele-i ğaribe istiftā olunup cevāb sādır olmamağla bir risālede şerh olundu ve devletin nizāmı husūsunda *Düsturu'l-amel* nām bir risāle yazıldı. Altmış dörtde¹⁶⁹ altmış beşde *Kāmnünāme* ve müftiler hattından mesā'il-i ğaribeyi mufassal fetvāları nakl ve cem'ini mutazammın *Recmü'r-raçim bi's-sin ve'l-cim* yazılıp kitābhānede bulunan üç yüz¹⁷⁰ kadar mecmū'alarda¹⁷¹ fihriste¹⁷² çekilen dört bin kadar risāle fevā'idini intihāb maslahatına şurū' olundu ve iki kıt'ada nice mecmū'a me'ālī yazıldı ve bir kıt'ada dahi¹⁷³ tevārīh ve tabakāt nevādiri ve *Letā'if-i Nigāristān-ı Ğıfārī* gibi cem' olunup ihtisār üzere yazıldı.

Bin altmış altıda donanma¹⁷⁴ inkisārı bā'is olup kapudānların deryā cengleri ve seferleri ve ba'zı tersāne ve deryā ahvāli *Tuhfetü'l-kibār*'da yazılıp bin altmış yedi Saferinde bu risāle tahrīr olundu. Bu zamāna gelince haftada bir iki gün kaleme¹⁷⁵ emr-i ma'āş husūsı için¹⁷⁶ varılıp bākī evkātı müzākere ve mutāla'a ve

¹⁶⁵ olunmuş idi C: olunmuş idi M

¹⁶⁶ tārīhi ve C: tārīhidür

¹⁶⁷ tārīhi C: + dahi terceme olunup M

¹⁶⁸ Efendi C: + merhūm

¹⁶⁹ dörtde altmış beşde C: dörtde ve beşde

¹⁷⁰ üç yüz C: + cild M

¹⁷¹ mecmū'alarda C: mecmū'alardan M

¹⁷² fihriste C: fihriste M

¹⁷³ dahi C: - M

¹⁷⁴ donanma C: + ahvāli M

¹⁷⁵ kaleme C: - M

¹⁷⁶ husūsı için C: husūsü için kaleme C

tahrīre sarf eylemek ni'meti müyesser oldı. Ümīddür ki min-ba'd¹⁷⁷ dahi böyle¹⁷⁸ bakıyye-i 'ömr güzer[ān] ide¹⁷⁹.

ABSTRACT

One of the prominent figures of Ottoman literature in XVIIth century, Kâtib Chelebi (1609-1657) is known to write some lines about his own autobiography in his *Süllemü'l-vusûl* and *Mizânü'l-hakk*.

In this study, some new autobiographic lines of him are presented to scholarly public. Recently explored among the pages of his first-edition *Cihānnümā* (author's own copy, Wien manuscript), this third autobiography seems to be a short draft rather than a final text. Compared with the autobiographic lines in his own copy of *Mizânü'l-hakk*, this new found historical records is used here to reconstruct Kâtib Chelebi's autobiography.

¹⁷⁷ min-ba'd C: bundan-sonra M

¹⁷⁸ dahi böyle C: - M

¹⁷⁹ güzer[ān] ide C: bu hâlde geçe M

۲۷۱

خاتمة القسم الاول في ترجمته مؤلف الكتاب وهو الوجه
المذهب الفقير الى رحمة ربه القدر مصطف بن عمدة الله
الشهير بين علماء البلد بكتاب جليل وبين اهل الديوانة بما جاز عليه
وكان كان التحدث بشفاعة شكر النعمة كان بعض المشايخ يكتب ترجمته
في اقرانه ويقضون اقرانها في كتابه على جملتها في ما ترجمته
تعاليمه فيفيد العلم ويحدثنا لفته في ما قول كان ولادته على ما اخبرني والى
في يوم بزايام ذي القعدة سنة سبع عشرة والف وكان والدي عمي الله
دخل الحرم السلطاني وخرج بالوظيفة المتبادرة ملحقا الى الامرة السخاوية وصار
بمذهب ال السزوكي فانما بتلك الوظيفة وكان رجلا صالحا طاهرا زاهدا عالما
والشيخ محققا عابدا في الباطن والظاهر في العلم والدين في تعليم الزمان
والتميز وهو الامام سبعة خيرة الذين ثورات سنة الزمان العظيم والخصم المتقدمة
الجزيرة في التجرد وسرور السعادة ثم اسعدت ما قرأته منه حفظا في دار الغزاة
لمسح يات وتكون زكيا على ابراهيم المذكي ونفس زاهد وانجبت بوجه التصني
الاول ثم احدثت زواجة التعريف والفعال على الامام الناس فواجه وتعلمت الخط
من الخطط المروفة بوجه امة جليلي وما يخ سأل الى ارتبه عشر من الخط اعطاني في
منه وظفت كل يوم عشرة دراهم والمفتن بزهرته وجعلني تلميذ في العلم المعروف في
الاهلوي زادهم الربوان فاضدت فواعدهم الحساب والارقام والساعة
من بعض الخلفاء في وقت اسعد في مدة قليلة ثم فرغ انوسر الى حال ابازة في
سنة ثلثة وثمانين والف سافرت مع ابى وشاهدت اكرم الواقع في عمارة
بناحية بصره ثم سافرت سرة بغداد مع والدي وقاسمت الشرايع في
والجماعة مدة سنة اشهر من اكرم والتمثال وانقطع الامال بسبب
ونقط والذنا وغلبة الاعداء ولكن البلية الى عمت طابت سودا كقدر الوزير العليم
وكا رجعا فكتبا ما يوسيع فخذولنا ودخلنا الموصل مات والدي في يوم ايام
ذي القعدة سنة خمس وثلثين واثني دسنة في حدود السنين وولني في بشار
اجماع الكبر ومات في ابنا بعد شهر في منزل جرحلوي قرب من بصره ثم نزلت
رفعا مع بعض اقران الى ديار بكر فاقت سبكا وكان رجل من احد قوادى يقال له
موظف جعلني تلميذ في العلم المعروف بما في السوارى وكان من مريدى على الخاتمة
وباليس الكتبه خصصه في فراغ من جملة الفرس المزاج القاب لى ساهة فاخذت
وتسويهم انج

EK I. Süllemü'l-vusul ilâ tabakâti'l-fuhûl, Süleymaniye Kütüphanesi, Şehid Ali Paşa Koleksiyonu, nr. 1887 (müellif hattı), vr. 271a.

منه وهو من علماء البلد بكتاب جليل وبين اهل الديوانة بما جاز عليه وكان كان التحدث بشفاعة شكر النعمة كان بعض المشايخ يكتب ترجمته في اقرانه ويقضون اقرانها في كتابه على جملتها في ما ترجمته تعاليمه فيفيد العلم ويحدثنا لفته في ما قول كان ولادته على ما اخبرني والى في يوم بزايام ذي القعدة سنة سبع عشرة والف وكان والدي عمي الله دخل الحرم السلطاني وخرج بالوظيفة المتبادرة ملحقا الى الامرة السخاوية وصار بمذهب ال السزوكي فانما بتلك الوظيفة وكان رجلا صالحا طاهرا زاهدا عالما والشيخ محققا عابدا في الباطن والظاهر في العلم والدين في تعليم الزمان والتميز وهو الامام سبعة خيرة الذين ثورات سنة الزمان العظيم والخصم المتقدمة الجزيرة في التجرد وسرور السعادة ثم اسعدت ما قرأته منه حفظا في دار الغزاة لمسح يات وتكون زكيا على ابراهيم المذكي ونفس زاهد وانجبت بوجه التصني الاول ثم احدثت زواجة التعريف والفعال على الامام الناس فواجه وتعلمت الخط من الخطط المروفة بوجه امة جليلي وما يخ سأل الى ارتبه عشر من الخط اعطاني في منه وظفت كل يوم عشرة دراهم والمفتن بزهرته وجعلني تلميذ في العلم المعروف في الاهلوي زادهم الربوان فاضدت فواعدهم الحساب والارقام والساعة من بعض الخلفاء في وقت اسعد في مدة قليلة ثم فرغ انوسر الى حال ابازة في سنة ثلثة وثمانين والف سافرت مع ابى وشاهدت اكرم الواقع في عمارة بناحية بصره ثم سافرت سرة بغداد مع والدي وقاسمت الشرايع في والجماعة مدة سنة اشهر من اكرم والتمثال وانقطع الامال بسبب ونقط والذنا وغلبة الاعداء ولكن البلية الى عمت طابت سودا كقدر الوزير العليم وكا رجعا فكتبا ما يوسيع فخذولنا ودخلنا الموصل مات والدي في يوم ايام ذي القعدة سنة خمس وثلثين واثني دسنة في حدود السنين وولني في بشار اجماع الكبر ومات في ابنا بعد شهر في منزل جرحلوي قرب من بصره ثم نزلت رفعا مع بعض اقران الى ديار بكر فاقت سبكا وكان رجل من احد قوادى يقال له موظف جعلني تلميذ في العلم المعروف بما في السوارى وكان من مريدى على الخاتمة وباليس الكتبه خصصه في فراغ من جملة الفرس المزاج القاب لى ساهة فاخذت وتسويهم انج

EK II. Cihannümâ, Wien, Österreichische Nationalbibliothek, Mxt. 389. (müellif hattı), vr. 8a.